

Bereczki Lajos

A vallási jogegyenlőség és az egyházi szükségek teljesítésének ügye az 1848-as törvények tükrében

A törvények

A Protestáns Egyházi és Iskolai Lap 1848. április 16-án megjelent számának vezércikke így kezdődött: *„A feltámadásnak bármás ünnepét üljük a napokban. A természet új életre ébred az enyészetes télnek álmaiból; a keresztyénség nemsokára hangoztatandja a Krisztus feltámadott szózatot és a szabadság diadalmasan tördelvéen szét a szolgaság lánczait, magasabb életet áraszt és ébreszt mindenütt. Fogadják hozsannával a feltámadás bármás ünnepét! A legújabb törvényczikk a vallás dolgában egyik szüleménye a ránk virradt azon szabadságnak, mely a lelkiismeretről s az istentiszteletről leoldá a bilincseket.”*

V. Ferdinánd király 1848. április 11-én berekesztette az utolsó rendi országgyűlést, és szentesítette törvényeit. Ezek nem változtattak ugyan hazánk Béctől függő közjogi helyzetén, a Pragmatica Sanctio és az 1791 : X. törvénycikk érvényben maradt, de lerakták a polgári, parlamenti Magyarországot alapjait. Az ún. áprilisi törvényekben többek között kimondták az úrbéri szolgáltatások utólagos kárpótlással történő azonnali megszüntetését, a jobbagyfelszabadítást, a köztelherviselést, a felelős magyar minisztérium megalakítását, rendelkeztek az évenkénti országgyűlésről, és az országgyűlés követeinek népképviselő útján történő megválasztásáról.

A XX. törvénycikk „A vallás dolgában” megnevezést kapta. Nyolc paragrafusból áll. Az első az unitárius egyházat a törvényesen bevett vallások közé sorolta. E törvény létrejöttét az unitáriusok a kolozsvári Egyházi Képviselő Tanács 1848. április 18-án tartott ülésén vették tudomásul, s örömeiket azzal is kifejezték, hogy feliratot intéztek a miniszterelnökhöz. (Az 1848. XX. tc. értelmében bevett felekezetnek minősült: 1. latin, görög és örmény szertartású római katolikus, 2. református, 3. evangélikus, 4. unitárius, 5. ortodox-szerb és román.) A XX. törvénycikk két legfontosabb paragrafusát idézzük most. A második paragrafus az uralkodó vallás létjogát tagadva kimondta: *„E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve, különbség nélkül, tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapítatik meg.”* Ezzel a katolicizmus megszűnt államvallás lenni. Az egyenlőség és viszonyosság azt jelentette, hogy bármelyik felekezetből bármelyikbe szabadon át lehetett térni, a törvény előtt egyenlők voltak, egymás iskoláit szabadon látogathatták, a polgári és politikai jogok gyakorlása terén az egyházak tagjai egyenjogúak voltak. A következő, a harmadik paragrafus később sok vitára adott alkalmat, mert csak a végrehajtást elodázó kerettörvény lett. Eszerint: *„Mind a bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségai, közállammi költségeik által fedeztessenek, s ez elvnek részletes al-*

kalmazásával a ministerium az illető hitfelekezetek megballgatásával a közelebbi törvényhozás elibe kimerítő törvényjavaslatot fog előterjeszteni.” Mindenesetre ez az első törvény Magyarországon, amely a közoktatás anyagi fedezetéről intézkedik, mégpedig úgy, hogy erről az állam gondoskodik a központi költségvetésből.

A jogi egyenlősítés folyamánként a támogatásbeli egyenlősítés elve következett. Ennek következtetés véghezvitele esetén szekularizálni kellett volna a felekezetek, elsősorban a katolikus egyház hatalmas birtokvagyonát, s ebből, ill. az állami költségvetésből a számaránynak megfelelően kellett volna finanszírozni az egyházi és iskolai kiadásokat.

Az áprilisi törvények között van még három, mely egyházi vonatkozású. A végrehajtó hatalmat a felelős magyar minisztérium kezébe letevő III. törvénycikk hetedik paragrafusában kimondta, hogy az érsekek, püspökök, prépostok és apátok kinevezése a felelős magyar miniszter ellenjegyzésével a királyt illeti meg. A törvény tehát továbbra is elismerte a király főkegyúri jogát, amelyhez a katolikus főpapság ragaszkodott, mert védelemnek érezte a politikai változásoknak kitett kormányzati hatalommal szemben. A IX. törvénycikk eltörölte a robotot, a dézsmát és más szolgáltatásokat, s ez az egyháziakat mint feudális földesurakat is érintette. A XIII. törvénycikk a papi tized megszüntetéséről rendelkezett. Mivel az egyházi rend minden kárpótlás nélkül lemondott a tizedről, az országrendjei ezt a haza oltárára tett áldozatként értékelték és törvénybe iktatták. Ahol a lemondás az alsópapság megélhetését érintette, ott a király a minisztérium által illő ellátásról (congruáról) gondoskodik.

Háttér és előzmények

Az 1848 : XX. törvénycikk társadalmi igénynek kívánt eleget tenni a forradalmi jelszavak jegyében. A márciusi ifjak által fogalmazott „12 pont”-ban a negyedik helyen állt: *„Törvény előtti egyenlőséget polgári és vallási tekintetben.”* Az ehhez hasonló megnyilvánulások nem voltak ritkák abban az időben. A Tiszántúli Református Egyházkerület által 1848 márciusában készített javaslatok pedig egyértelműen kihatottak a törvény előkészítésére és megszövegezésére. *Szoboszlai Pap István* püspök egyházkerületi gyűlést hívott össze 1848. március 22–23. napjaira, melyen többek között egy 10 pontból álló „kérelemlevelet” állítottak össze, és azt eljuttatták az országgyűléshez. Az első két kívánalom így hangzott: *„1. Kívánjuk az általános lelkiismereti szabadságot, hitfelekezetek közötti teljes és tökéletes egyenlőséget és viszonyosságot, következésképpen az uralkodó és bevett vallásoknak nevét, emlékezetét, eszméjét örökre megszüntetni kívánjuk. 2.*

Kívánjuk, hogy minden vallásbeli felekezetek szükségéit az állam kincstára teljesítse, hivatalnokait az állam fizesse, nyugdíjazza, felekezeti népesség arányában."

A vallásügyi törvényjavaslat március 31-én került tárgyalásra, Kossuth Lajos terjesztette elő az alsó táblán, ahol ~~egyhangúlag elfogadta azt. Ennek ezzel kapcsolatban~~ felhívta Kossuth 1871. január 12-én Torinóban keltezett levelét, melyben azt írta, hogy legjobban szeretne volna az „uralkodó vallás szörnyetegét” azzal megszüntetni, hogy az állam egyik egyháznak sem ad semmit. A protestánsoknak eddig sem adott, s ezután a katolikusoknak sem fog állami ellátást adni, de ő és pártja érezték, hogy ezzel a klérust Bécs karjaiba kergették volna.) A főrendiház is elfogadta végül az eredeti törvényjavaslatot, bár a katolikus főpapság heves vitát gerjesztett. Scitovszky János pécsi, Ocskay Antal kassai, Fogarassy Mihály skodári püspökök felszólalásai során a második, de főképp a harmadik paragrafusban foglaltakat támadták. Féltették a katolikus egyház jogait, vagyonát és alapítványait. Katolikus és protestáns részről számos hozzászólás elhangzott még, közöttük csillapítólag hatottak két református főúr – báró Vay Miklós és gróf Teleki Domokos – szavai, akik alaptalannak minősítették a katolikus aggodalmakat. Az udvar is mérlegelte a szekularizáció várható lehetőségét, de úgy látta, hogy elháríthatja megvalósulását a király legfőbb kegyúri jogának ismételt megállapításával. A protestáns köröket az államnak az egyházak belügyeibe való beavatkozásának, sőt az esetleges államosításának a kérdése foglalkoztatta. Túlsúlyban maradt azonban az a mértéktartó vélemény, hogy az egyház nem mondhat le önrendelkezési jogáról. Az ezzel járó kötelezettségeinek vállalása mellett azonban elvárható annyi államsegélyt, amennyivel intézményeit a kor színvonalán fenntarthatja.

Az előzményekbe beleérthetjük természetesen a protestánsok több évszázados küzdelmét a vallásszabadságért és jogegyenlőségért. Beleérthetjük az 1791 : XXVI. törvénycikk elfogadásával megindult folyamatot, mely a reformkori országgyűléseken kapott új lendületet. 1825-től rendszeresen tárgyaltak vallásügyi kérdéseket az országgyűléseken. A fő problémát a vegyes házasságok, az ezzel összefüggésben lévő reverzálisok, és a katolikusból protestánsra való áttérések jelentették. A korszak szabadelvű közhangulatát jellemezte az is, hogy a liberális katolikusok a protestáns követekkel együtt léptek fel, és ők is felemelték szavukat a súlyos visszaélésekkel kapcsolatban. Kölcsey Ferenc írta naplójában: *„Mikor a linzi békét és bécsi szerződést még vérrel kellett kiküzdeni, ki merete volna jövedölni, hogy 1833-ban a magyarországi gyűlésen a Luther és Kálvin fiait hallgatva nézik, míg Pázmán hitének sorsosai érettiük egymással veteledve szólnak.*” Meg kell azonban állapítanunk, hogy 1848-ig a magyar országgyűlés nem fogadott el olyan törvényt, a király vagy a kormányzati dikasztériumok sem adtak ki olyan rendelkezést, amely a római katolikus egyház államegyház voltát megszüntette volna.

Az egyházak elképzelései és törekvései

A protestáns közvélemény lelkesen fogadta az áprilisi törvényeket, benne a XX. törvénycikket. Az evangélikus egyházban pl. a bányai kerület püspöke, *Szeberényi*

János az 1848-as törvényeket többre értékelté, mint a protestantizmus biztonságát szavatoló összes törvényt és békekötést együttvéve.

A vallásügyi törvény alkalmazásáról azonban az egyházi gyűléseken, valamint a Protestáns Egyházi és Iskolai Gyűlési Társaság élénél via konferenciánál és másokban az állami támogatásról, az egyházak autonómiájáról és az iskolák jövőjéről folyt a polémia. Lényegében két táborba sorolhatjuk a vitázókat. Az egyik fél a teljes egyházi önkormányzat fenntartásának fontosságát hangsúlyozta. Szerintük az 1848 : XX. törvénycikk ezt nem rombolhatja le. *„Sem a status, sem az emberiség, sem a tudományosság alapos vádat nem emelhet a protestáns szellem működése ellen, és legkevésbé a magyar protestantizmus ellen, és az garancia arra nézve, hogy e status az új Magyarország leghűségesebb és legműködésesebb souverainját találván a protestantizmusban, annak működésének előmozdítására bizvást adhat segítyezést anélkül, hogy működésébe beavatkoznék...*” A másik álláspont képviselői nem ragaszkodtak egyházuk önkormányzatához. Megengedhetőnek találták még azt is, hogy a püspököket az egyház három jelöltje közül a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezze ki. Volt olyan vélemény, mely szerint a minisztériumnak joga van megváltoztatni az egyház szerkezetét, mert az államnak csak a vallást nem szabad befolyásolnia. Az állami fizetés módjáról és mértékéről is különféle vélemények láttak napvilágot. Egyes tervek a lekipásztörök és tanítók fizetését teljesen az államra óhajtották hárítani, lemondva az egyházi tisztviselők javadalmi földjeiről. Mások szerint a lelkészek és tanítók fizetését alapvetően a gyülekezetek biztosítsák, az állam csak egészítse ki. Voltak, akik bármiféle állami támogatás esetén veszélyeztetve látták az egyházi autonómiát. A nézetek az iskolaiügy kérdésében ütköztek a legélesebben. Az egyik fél az iskolák teljes államosítását sürgette. *„Legyenek az iskolák közösök, csak ez az út, melyen a honnak sokféle nemzetiség, nyelv, vallás által különben is annyira szétépett népe összeolvadhat, nem nyelvben és hitben, hanem mind a magán, mind a közélet érdekében sokkal több, testvéri szeretetben.*” Az unitáriusok a már említett Kolozsváron fogalmazott és a miniszterelnökhöz intézett feliratukban leszögezték: *„A nevelés ügyét az álladalomnak kell rendeznie és vezetnie, hogy e tekintetben, miután a lelkiismeret szabadsága biztosítva van, a nevelés munkája irányításában vallásfelekezet nem léteztetik.*” Haubner Máté dunántúli evangélikus püspök szerint a hatékonyabb iskolarendszer érdekében minden népiskolát közössé és községivé kell nyilvánítani, a párhuzamosan működőket össze kell vonni. Az elemi iskolákban meg kell szüntetni a felekezeti hittant, helyette a minisztérium készíttessen egységes erkölcsstani olvasókönyveket. A másik fél továbbra is alapvetőnek tartotta az egyházi jelleg biztosítását. Iskoláikat államsegéllyel pótolva régi alapítványaikból kívánták fenntartani. A református Ballagi Mór akadémikus az egyházak iskolai autonómiáját támogatta. A népiskola utáni népnevelést a lelkészekre akarta bízni, ebben látta az egyház jövőjét. Egyébként is az egyházak teljes iskolai autonómiája nem zárja ki a nyitottságot a társadalom aktuális problémái iránt. Mire az állammal való tárgyalás sorra került, a protestáns egyházak a teljes iskolai autonómia mellett áll-

tak ki. Az államosítás és az autonómia híveinek közös aggodalma is volt. A katolikus egyház túlzott befolyásától akarták óvni egyházaikat és iskoláikat. Az államosítás pártolói számára a liberális állam jóval kisebb veszélyt jelentett az iskolákra, mint a katolikusok túlereje. Sőt az államban még szövetségest is láttak. Az autonómia megtartását akarók úgy vélték, hogy egy többségében katolikus országban az államosított iskolák előbb vagy utóbb a katolikus szellemiség befolyása alá kerülnének.

Az 1848 : XX. törvénycikket az alsóházban a katolikus vallású követek is megszavazták. A főrendiházban a püspöki kar szónokai a vallásegyenlőség elve ellen nem emeltek kifogást, támadták azonban a viszonzosság elvét, s tiltakoztak a harmadik paragrafust illetően. Mivel módosító indítványait nem fogadták el, a főpapság óvást emelt a XX : törvénycikk ellen. Április 7-én *Római János* csanádi követ a katolikus autonómiára vonatkozó törvényjavaslatot nyújtott be. *Deák Ferenc* igazságügy miniszter méltányosnak tartotta a felvetést, egyben sajnálkozását fejezte ki, hogy ilyen későn került az országgyűlés elé. Végül a katolikusok beleegyezésével levették a napirendről. Az áprilisi törvények elfogadását követően a püspökök körlevelei arra utalnak, hogy a katolikus egyházi körök örömmel üdvözlék az átalakulást. A polgári berendezkedést az egyház tanítása szerint is úgy tekintsék a lelkészek, írja pl. április 20-án kelt körlevelében *Zichy Domokos* veszprémi püspök, „mint az ember földi viszonyainak Isten hatalmával is megerősített rendjét, melyet mindenki tisztelni, és ahhoz alkalmazkodni tartozik.” Az alsópapság soraiban hamar mozgolódás kezdődött, s a szerzetesrendek is reformokat kezdeményeztek. Példaként innen is, onnan is egy-egy esetet vegyünk szemügyre! Már áprilisban a pesti lelkészkedő papság egy része tizenkét pontból álló röpiratot tett közzé, melyben a cölibátus eltörlését, a nemzeti ruhaviselést, a szakáll és bajusz engedélyezését, a magyar nyelvű liturgiát követelték. A ferencesek is belső átalakulásokat kívántak, s végrehajtásukra *Albach József Szaniszlót* kérték fel. *Albach*, aki korának egyik legnépszerűbb prédikátora volt (*Széchenyi István* gyóntatója), kitért a feladat elől betegsége miatt, és mert meggyőződése volt, hogy az átalakítás felesleges, mivel a szerzetesrendeket eltörlik, sőt az egyház befolyása az iskolákra is megszűnik, ha nem így történne, az szerinte „valóban szerencsétlenség volna”. A katolikus főpapság számára meghatározó fontosságú kérdés volt, hogy a bevett egyházak jogi egyenlősítésével együtt jár-e a vagyoni és kormányzati harmonizáció is. Az előbbi az egyházi javak szekularizálását és az egyházak állami költségből való fenntartását jelentette. Az utóbbi a katolikus egyház önkormányzatának megalakítását tette volna szükségessé. 1848. április 8-án Pozsonyban *Scitovszky János* pécsi püspök lakásán gyűltek össze a főpapok, hogy a XX : törvénycikk következményeiről tárgyaljanak. Egyetértésre jutottak, hogy egyháziakból és világiakból álló autonómia létesüljön, amelynek fő feladata az egyház vagyonának, alapítványainak kezelése, az egyházi iskolák fenntartása és felügyelete. Így elhárítható lenne a vagyon szekularizálása. (Számítottak természetesen a katolikus Habsburg-uralkodó patrónusi oltalmára is.) A katolikus püspöki kar tehát önvédelmi akcióinak részeként kezdeményezte az autonómia megteremtését. Célja volt

még ezzel az államtól való minél nagyobb függetlenség elérése is, hogy zsinatokat tartson, a belső megújulást elősegítse.

A katolikus egyház vagyonát nem szekularizálták 1848-ban. Birtokállományát annyi veszteség érte, amennyi a jobbágyfelszabadítással függött össze. Nem valósult meg az autonómia sem. Egyrészt azért, mert a szabadságharc körülményei nem kedveztek az ügynek, másrészt azért sem, mert a püspöki kar is megosztott volt politikailag. Akik a főkegyúri jogot gyakorló uralkodóhoz ragaszkodtak, és szembe fordultak a magyar kormánnyal, azok már nem tartották aktuálisnak és kívánatosnak az autonómiát. Tekintetbe kell venni a további akadályok sorában, hogy az önkormányzatnak szabályoznia kellett volna az egyes egyházi szintek közti viszonyt, s ennél is problematikusabb volt a klerikus és a világi elem viszonyának szabályozása. Nem hagyható figyelmen kívül az autonómiára törekvés kapcsán a főkegyúrhoz (alacsonyabb szinten a kegyurakhoz), valamint a Szentszékhez fűződő viszony mikéntje.

Kísérletek a vallásügyi törvény végrehajtására

Az 1848 : XX. törvénycikk végrehajtása körül kezdettől fogva nehézségek mutatkoztak. A protestáns egyházaknak rövidesen látniuk kellett, hogy másként fest a törvény papíron és másként a valóságban. A miniszteriumot maga a törvény utasította, hogy az érintett felekezetek meghallgatásával az országgyűlés elé részletes javaslatot terjesszen be. A harmadik paragrafus gyakorlati megvalósítása érdekében báró *Eötvös József* vallás- és közoktatásügyi miniszter előbb augusztus 1-re, majd egy hónappal későbbre értekezletre hívta a három protestáns egyház képviselőit.

A meghívottak némileg keserűen készülődtek a tanácskozásra. Egyrészt azért, mert *Eötvös József* „az egyházi és iskolai reformról” tartandó értekezletről írt, ők viszont úgy látták, hogy ez nem lehet miniszteri konferencia tárgya. Az ilyen reformok egyházaik autonómiájába tartoznak. Másrészt bántó volt a meghívón szereplő elnevezés is, mert „helvét és ágostai hitűeket” említett, holott az 1844 : III. törvénycikk által használt „ágostai és helvét hitvallású evangéliumiak” megnevezéshez ragaszkodtak, vagy az „evangéliumiak” elnevezéshez, mert „náluk nem a hitvallás, hanem az evangélium a norma fidei.” Ugyancsak sértőnek találták a protestánsok a kultuszminiszter népiskolai törvényjavaslatát, mivel azt megkérdésük nélkül terjesztette az országgyűlés elé. (A képviselőház 1848. augusztus 3-tól 12-ig tárgyalta a népoktatási törvényjavaslatot, amelyet – jelentős módosításokkal – elfogadott. A felsőház azonban augusztus 25-én – a súlyos politikai helyzetre hivatkozva – az országgyűlés legközelebbi ülészakára utalta át a törvénytervezetet. Így *Eötvös József* javaslatából 1848-ban nem lett törvény. Akkor ezt mind a protestánsok, mind a katolikusok megaláztatással fogadták.)

1848. szeptember 1–7. között került sor az értekezletre Pesten, melynek megnyitáskor a tisztántúli református kerület képviselői az eseményekre való tekintettel a tárgyalások elhalasztására tettek indítványt. Ezt azonban a

többség nem támogatta. Így azután az evangélikusok, reformátusok és unitáriusok előbb külön-külön, majd szeptember 3-án a pesti vármegyeház nagytermében közösen tanácskoztak. Néhány óra alatt egységes álláspontra jutottak. Kívánalmaikat – melyek jóval szerényebbek voltak a korábbi hónapokban fogalmazott követeléseiknél – Szoboszlai Pap István református püspök terjesztette a miniszter elé, mint a három protestáns felekezet által választott küldöttség megbízott szónoka. A protestáns vezetők egységesek voltak abban, hogy a legteljesebb autonómiát kívánják megőrizni, és az iskolák egyházi jellegéhez ragaszkodtak. A püspök kijelentette, hogy az anyagiak tekintetében tudomásul vették, a háborús állapotok miatt rövid távon nincs kilátás az ígért állami támogatásra. Ezért csak annyit kérnek, hogy ahol a lelkészek a tized eltörlése miatt jövedelem nélkül maradtak, ott segítsen az állam. Egyébként a falusi papok és tanítók részére csak jövedelemkiegészítést kértek. A jövőre nézve ragaszkodtak eddigi alapítványaik kezeléséhez, és csak az egyházi munka ellátásához ezek jövedelmén felül hiányzó összeget kérték az államtól. Eötvös József vallás- és közoktatási miniszter válaszában a rendelkezésre álló csekély anyagi eszközökre mutatott rá, s közölte, hogy segítségként egy millió forintnál többet nem ígérhet. Kijelentette még, hogy a protestánsok kívánalmait az országgyűlés elé terjesztendő törvényjavaslattal szeretné teljesíteni, úgy azonban, hogy a bevett vallásfelekezetek egyikének érdekei vagy elvei se szenvedjenek sérelmet. Ez utóbbi nagyon lehűtötte az idős püspök és a protestáns vezetők lelkesedését, mert a bécsi béke hírhedt záradékát hallották ki belőle. Szoboszlai Pap István fel is jegyezte: „*Úgy tetszett, mintha amaz örökre gyászos emlékei szavak újultak volna meg. Absque tamen praeiudicio romano catolicae religionis.*”

Az 1848 : XX. törvénycikk végrehajtása elmaradt. A megindult szabadságharc nagy mértékben emésztette az állam anyagi erejét, és a felgyorsult események sodrában perifériára szorultak az egyházpolitikai kérdések. Maguk a protestánsok sem sürgették igényeik gyors kielégítését, mondván: „*A protestáns egyházaknak is vannak követeléseik az álladalom s a társaságok irányában az egyenlőség és viszonyosság alapján... De mi ... szent kötelességnek ismerjük igényeink és követeléseinkkel háttérbe húzódnai, sőt mindent gondosan távoztatni, midőn legnagyobb egyesítésre van szükség, mert a haza mindenek előtt.*”

Az előadást egy Kossuth Lajostól vett idézettel zárom: „*Protestáns vagyok, nemcsak születésre és nevelésre protestáns, hanem meggyőződésből. De kijelentem, hogy ugyanolyan lelkesedéssel küzdenék azért, hogy a katolikusoknak kivújjam a vallásszabadságot, mint ahogy a protestánsokét kivújjam és egyúttal minden ember számára biztosítsam szabad vallásgyakorlata védelmét.*”

Az Országos Protestáns Napok Központi rendezvényei keretében Sopronban 1998. október 28-án elhangzott előadás szerkesztett változata.

Fohász

*Köszönöm azt, Uram, hogy élek,
Köszönöm azt, hogy ép bitem,
S hogy e világban im, a lélek
Gyönyörű házát építem.*

*Köszönöm azt, hogy sok bajomban
a Te Igéd vigasztalás,
s hogy ahol ennyi fájdalom van,
tovaröpít egy jó varázs.*

*Valami mindig talpra állít,
valaki mindig megsegít,
rövid utunk kálváriáit –
járva az átkok berkeit.*

*Köszönöm azt, hogy vársz a Mennyben,
s hívogató szód rámtalál.
A sűrű, kék végtelenben
köszönöm azt, hogy nincs balál.*

Bede Anna

Hogy példa is lehessünk

*Ha már egyszer kiváltál milliárdok
félelmes nyüzsgéséből ha kemény
léptekkel utamba kerültél
ha már egyszer én is oly biztosan
vártalak mint ki régtől tudja jöttöd
ha már a rendhez tartozik találkozásunk
(és mennyi sok minden történt ezért:
fűszál csillag hold nap békék badak
lettek mozogtak diáltak miáltak el):
legyünk hívők szilárdak békéttörők
hogy példa is lehessünk másokért.*

Csorba Győző

Tanács

*Ne gyűlölködj, szeresd felebarátodat,
akár tenmagadat;
vagy győzd meg szíved, bocsáss meg neki,
akár ha üzleti
számításból. Tudhatnád, mennyi örömet
mérgez meg az örök
irigység, sértődés, rossz emlék, feluszult
düh, fojtó árnyu mult;*

*ne bémítson bütlenség, méltatlanság,
mint felfakadt vánd;
s bár vérző seb lehet az árulás:
emlék legyen, ne más.
Előre nézz, csak azt edd, ami jó maradt;
a többi a dögmadarak.*

Keresztury Dezső